

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

Кафедра соціології

Робоча навчальна програма дисципліни

ВСТУП ДО ГЕНДЕРНИХ СТУДІЙ

2025-2026 навчальний рік

Організаційно-методична характеристика навчальної дисципліни	
Академічна характеристика	Структура
Рік навчання – 3 Семестр – весняний Кількість годин на тиждень – 4 Статус курсу – нормативний Кількість кредитів ЄКТС – 5	Загальний обсяг годин – 150, з них: лекційних – 26, семінарських – 24, самостійної роботи – 100. Вид підсумкового контролю: іспит

Укладачка: Тамара Марценюк, кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри соціології t.martsenyuk@ukma.edu.ua

Співвикладачка курсу: Дзвенислава Щерба, PhD студентка і випускниця кафедри соціології d.shcherba@ukma.edu.ua

Майже усі публікації авторки курсу знаходяться у вільному доступі на <http://ekmair.ukma.edu.ua/>

Онлайн курс Тамари Марценюк на Прометеусі «Жінки і чоловіки: гендер для всіх», який можна прослухати і отримати сертифікат https://courses.prometheus.org.ua/courses/IRF/101/2015_T2/about

Курс розміщено на Освітній платформі НаУКМА <https://distedu.ukma.edu.ua/>

АНОТАЦІЯ

Метою курсу є ознайомити студенток і студентів із гендерними аспектами соціальної структури суспільства і розвинути базові навички критичного аналізу гендерних відносин у суспільстві. На курсі розглядатимуться особливості гендерної термінології, методологічні пояснення гендерної нерівності (соціальний конструктивізм на протигагу біологічному детермінізму), результати емпіричних соціологічних досліджень, інтерпретації соціально-культурних відмінностей у життєдіяльності чоловіків і жінок. Окрім того, обговорюватимуться такі питання, як виникнення і розвиток гендерних досліджень, гендерно-рольові стереотипи та гендерна соціалізація у суспільстві, сексуальність як соціально-культурне явище, гендерні відносини в сім'ї, у сфері освіти і трудової зайнятості, розподіл влади і політичної діяльності у суспільстві; аналізуватиметься фемінізм як суспільна думка та політична практика, а також перспективи гендерної рівності у сучасному суспільстві тощо. Курс є базовим і не передбачає вивчення засад постструктуралізму та квір студій.

У результаті вивчення курсу студентки і студенти повинні *знати* основний концептуальний апарат із гендерних студій, гендерного виміру соціальної структури суспільства; стан гендерних відносин загалом у західних суспільствах, і в Україні зокрема; міжнародний досвід запровадження гендерної рівності та *вміти* пояснювати основні поняття курсу; ідентифікувати особливості стану гендерних відносин в основних сферах суспільного життя та визначати можливі шляхи його покращення; формулювати причини та наслідки гендерної стратифікації та нерівності в сучасних суспільствах; висловлювати та аргументувати власну позицію стосовно проявів гендерної (не)рівності в українському суспільстві; крім того, передбачається, що курс спонукає студенток і студентів бути більш гендерно чутливими та толерантними у ставленні до оточуючих.

Києво-Могилянська академія – заклад вищої освіти (ЗВО), який підтримує ідеї рівних прав і можливостей, протидії дискримінації, гендерному насильству та булінгу. У 2018 році НаУКМА став першим ЗВО в Україні, який запровадив відповідну внутрішньоуніверситетську політику, яка у 2021 році отримала назву – **Політика протидії дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу в НаУКМА**. У Політиці зазначено, що “НаУКМА засуджує насильство і дискримінацію, сексуальні домагання, булінг (цькування) у трудових відносинах, в освітньому процесі та зобов’язується сприяти протидії цим явищам”. Задля реалізації Політики створено Комітет протидії дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу в НаУКМА. Цей курс відбувається, беручи до уваги засади зазначеної Політики. Детальніше про Політику і Комітет, заплановані події можна прочитати на сайті НаУКМА, рубрика про захист прав студентства <https://web.ukma.edu.ua/index.php/uk/students/protect-rights>.

Окрім того, у 2022 році українським урядом затверджено **Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року** та Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, що сприяють подальшій реалізації політики гендерної рівності в Україні. Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року стосується забезпечення в закладах вищої освіти реалізації ідей та цінностей гендерної рівності та недискримінації, що, серед іншого передбачає “формування висококваліфікованої фахової спільноти у гендерних дослідженнях та забезпечення гендерної рівності”, “організацію та проведення наукових заходів, виконання наукових досліджень з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”.

Розклад занять (по четвергах)

Тиждень і час	13.30-14.50	15.00-16.20	16.30-17.50
Тиждень 2 22 січня	Лекція 1 Ауд. 4 – 315	Лекція 2 Ауд. 4 – 315	
Тиждень 3 29 січня	Семінар 1 (1 група) Ауд. 4 – 315	Лекція 3 Ауд. 4 – 315	Семінар 1 (2 група) Ауд. 4 – 315
Тиждень 4 5 лютого	Семінар 2 (1 група) Ауд. 4 – 315	Лекція 4 Ауд. 4 – 315	Семінар 2 (2 група) Ауд. 4 – 315
Тиждень 5 12 лютого	Семінар 3 (1 група) Ауд. 4 – 315	Лекція 5 Ауд. 4 – 315	Семінар 3 (2 група) Ауд. 4 – 315
Тиждень 6 19 лютого	Семінар 4 (1 група) Ауд. 4 – 315	Лекція 6 Ауд. 4 – 315	Семінар 4 (2 група) Ауд. 4 – 315
Тиждень 7	Семінар 5	Лекція 7	Семінар 5

26 лютого	(1 група) Ауд. 4 – 315	Ауд. 4 – 315	(2 група) Ауд. 4 – 315
Тиждень 8 5 березня	Тиждень самостійної роботи		
Тиждень 9 12 березня	Семінар 6 (1 група) Ауд. 4 – 315	15.00-15.10 проміжне тестування онлайн Лекція 8 Ауд. 4 – 315	Семінар 6 (2 група) Ауд. 4 – 315
Тиждень 10 19 березня	Семінар 7 (1 група) Ауд. 4 – 315	Лекція 9 Ауд. 4 – 315	Семінар 7 (2 група) Ауд. 4 – 315
Тиждень 11 26 березня	Семінар 8 (1 група) Ауд. 4 – 315	Лекція 10 Ауд. 4 – 315	Семінар 8 (2 група) Ауд. 4 – 315
Тиждень 12 2 квітня	Семінар 9 (1 група) Ауд. 4 – 315	Лекція 11 Ауд. 4 – 315	Семінар 9 (2 група) Ауд. 4 – 315
Тиждень 13 9 квітня	Семінар 10 (1 група) Ауд. 4 – 315	Лекція 12 Ауд. 4 – 315	Семінар 10 (2 група) Ауд. 4 – 315
Тиждень 14 16 квітня	Семінар 11 (1 група) Ауд. 4 – 315	Лекція 13 Ауд. 4 – 315	Семінар 11 (2 група) Ауд. 4 – 315
Тиждень 15 23 квітня	Семінар 12 (1 група) Ауд. 4 – 315	19 квітня, 23.00 – дедлайн завантаження есе	Семінар 12 (2 група) Ауд. 4 – 315
Тиждень 16 30 квітня	Іспит Онлайн		

До уваги студентства! Прохання писати викладачкам курсу відповідно до таких обов'язків у рамках курсу:

- За лекції, проміжне тестування, іспит відповідальна Тамара Марценюк.
- За семінарські заняття та есе відповідальна Дзвенислава Щерба.

ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

1. Виникнення, розвиток і зміст гендерних студій (2 год).
2. Основні парадигми інтерпретації гендерних відносин у суспільстві (2 год).
3. Гендерні студії і гендерна стратифікація суспільства (2 год).
4. Фемінізм як соціальна теорія і суспільний рух (2 год).

5. Як виховуються хлопчики і дівчатка: механізми та особливості гендерної соціалізації (2 год).
6. «Коди гендеру»: гендерні відмінності та нерівності у суспільстві. (2 год).
7. Сексуальність як соціально-культурне явище: гендерні аспекти (2 год).
8. Гендерні відносини в сім'ї (2 год).
9. Гендерні особливості інституту освіти (2 год).
10. Гендерні відносини у сфері зайнятості (2 год).
11. Гендерні відносини, розподіл влади і політична діяльність у суспільстві (2 год).
12. Соціологія маскуліності. Чоловічі студії та чоловічий рух (2 год).
13. Гостьова лекція (2 год).

ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Виникнення, розвиток і зміст поняття гендер.

1. Зміст і походження поняття гендер.
2. Гендер на макро- і мікрорівнях аналізу.
3. Теорія гендерованого суспільства у Майкла Кіммела. Унаочнення гендеру, ознаки гендеру, гендерні відмінності та нерівності. Гендерна поляризація і розмаїття.

Основна література

- Кіммел, М. С. (2003). Вступ (Розділ 1). У *Гендероване суспільство* (с. 1-26). Київ: Сфера.
- Марценюк, Т. (2017). Гендер і гендерна рівність (Тема 1: Що таке гендер, ознаки гендеру; Гендер на макро- і мікрорівнях аналізу, зв'язок між гендером і сексуальністю). У *Гендер для всіх. Виклик стереотипам* (С. 17-20, 24-27). К.: Основи.

Додаткова література

- Маєрчик, М. (2017). Гендер і стать: від бінарності до багатоманіття (Розділ 1). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) *Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей* (3 видання, випр. і доп.) (С. 11-27). К.: Критика.
- Мельник, Т. М. (2004). Гендер як наука та навчальна дисципліна. У М.М. Скорик (ред.) *Основи теорії гендеру: навчальний посібник* (С. 10-29). К.: К.І.С.
- Чухим, Н. (2000). *Гендер та гендерні дослідження в ХХ ст. Незалежний культурологічний часопис «І»*, 17, 22-29.
- Bem, S. L. (1993). Introduction. *The lenses of gender: transforming the debate on sexual inequality* (p. 1-5). New Haven: Yale University Press.
- Bem, S. L. (1993). Chapter 3. Androcentrism. *The lenses of gender: transforming the debate on sexual inequality* (39-80). New Haven: Yale University Press.

Тема 2. Основні парадигми інтерпретації гендерних відносин у суспільстві.

1. Біологічний есенціалізм vs. соціальний конструктивізм: пояснення гендерних відмінностей і відносин.
2. Біологічні дослідження жінок і чоловіків: критична інтерпретація.
3. Методологічні засади гендерної теорії та критика статево-рольового підходу.

Основна література

- Кіммел, М. С. (2003). Заповідано природою (Розділ 2). У *Гендероване суспільство* (С. 29-68). Київ: Сфера.
- Марценюк, Т. (2017). Гендер і гендерна рівність (Тема 1: Методологічні засади гендерної теорії). У *Гендер для всіх. Виклик стереотипам* (С. 20-22). К.: Основи.

Додаткова література

- Бондаренко, О. (2017, 7 грудня). [Стать, гендер і наука: чи можливо відрізнити біологічне від соціального? Вступ. Гендер в деталях.](#)
- Бондаренко, О. (2017, 7 грудня). [«Чоловіки не слухають, а жінки не орієнтуються по карті»: нейробіологія гендерних відмінностей. Гендер в деталях.](#)
- Браун, К. фон, Штефан, І. (2014). Гендер і знання. [Образ, тіло, порядок. Гендерні дослідження в міждисциплінарному спектрі](#) (С. 11-42). К.: Медуза.
- Малес, Л. В. (2004). Біологічні, психологічні та соціокультурні чинники гендеру. У М.М. Скорик (ред.) [Основи теорії гендеру: навчальний посібник](#) (С. 109-131). К.: К.І.С.
- Маєрчик, М. (2017). Гендерована біологія: наукові факти і політичні інтерпретації (Розділ 4). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) [Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей](#) (3 видання, випр. і доп.) (С. 61-75). К.: Критика.
- West, C. & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & Society*, 1 (2), 125–151. <https://doi.org/10.1177/0891243287001002002>.

Тема 3. Гендерні студії і гендерна стратифікація суспільства.

1. Соціальне конструювання гендерних відносин.
2. Гендер і влада. Гендер як інституція.

Основна література

Кімел, М. С. (2003). Нерівність і відмінність. У [Гендероване суспільство](#) (с. 133-165). Київ: Сфера.

Додаткова література

- Батлер Дж. (2014). Перформативність, прекарність та сексуальна політика (пер. з англ. О. Бондаренко). [Образ, тіло, порядок. Гендерні дослідження в міждисциплінарному спектрі](#) (С. 91-101). К.: Медуза.
- Маєрчик, М. (2017). Гендеровані влади: про теорію дискурсивних влад (Розділ 2). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) [Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей](#) (3 видання, випр. і доп.) (С. 29-40). К.: Критика.
- Саїні, А. (2025). [Патріархи: витоки нерівності](#). Лабораторія.
- Connell, R. W. (1987). Part 1: Theorizing Gender. *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics*. Cambridge, UK: Polity Press in association with B. Blackwell.
- Connell, R. W. (1987). Part 2: The Structure of Gender Relations. 6. Gender Regimes and the Gender Order. *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics* (p. 119-141). Cambridge, UK: Polity Press in association with B. Blackwell.
- Lorber, J. (1994). *Paradoxes of gender*. New Haven; London: Yale University Press.

Тема 4. Фемінізм як соціальна теорія і суспільний рух.

1. Теорія і практика фемінізму: найбільш поширені класифікації.
2. Феміністична методологія та критика андроцентричної парадигми в соціальних науках.
3. Хто і чому виконує обслуговуючу працю за гроші: феміністична перспектива.

Основна література

- Еренрайх, Б. (2013). [Дівчина на замовлення](#). *Спільне: журнал соціальної критики*, 6, 60-69.
- Марценюк, Т. (2018). Розмаїття фемінізму як суспільного руху та ідейних течій (Розділ 1). [Чому не варто боятися фемінізму](#). (С. 15-34). К.: Комора.

Марценюк, Т. (2018). Феміністична методологія та критика андроцентричної парадигми в соціальних науках (Розділ 5). [Чому не варто боятися фемінізму](#). (С. 93-112). К.: Комора.

Додаткова література

- Амсон-Бредшоу, Дж. (2024). [Неймовірні жінки. Історії жінок з усього світу, які надихають](#). РМ.
- Бакаєв, М., Пугач, В. (упор., пер.) (2025) [Філософіїні](#). Печера Платона.
- Берд, Мері. (2024). [Жінки та влада: маніфест](#). Creative Women Publishing.
- Бовуар, С. (2017). *Друга стаття: в 2 т.* К.: Основи.
- Голланд, Дж. (2024). [Коротка історія мізогії. Найдавніше упередження у світі](#). Арк.Юей.
- Левченко, К. (2019). *Гендерне тяжіння*. К.: Фоліо. (Розділ 1. Про жіночий рух та права жінок).
- Кісь, О. (наук. ред.) (2023). [Жіночі виміри минулого: уявлення, досвід, репрезентації](#). Львів: Центр міської історії; Інститут народознавства НАН України.
- Кобринська, Н., Пчілка, О. (упор.). (2024, перевидання). [Перший вінок: жіночий альманах](#). Creative Women Publishing.
- Кровлі, С. (2018). [Автоетнографія як феміністичне самоінтерв'ювання](#) (Переклад із англ. О. Плахотнік, М. Маєрчик). *Критика феміністична*, 1, 46-73.
- Маєрчик, М. (2017). Феміністична політична теорія як основа гендерної політики (Розділ 11). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) [Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей](#) (3 видання, випр. і доп.) (С. 179-186). К.: Критика.
- Маланчук-Рибак, О. З. (2004). Жіночий рух як ідеологія і практика суспільних змін. У М.М. Скорик (ред.) [Основи теорії гендеру: навчальний посібник](#) (С. 181-216). К.: К.І.С.
- Марценюк, Т. (2018). Феміністичний активізм в Україні у XXI столітті (фрагмент книги "Чому не варто боятися фемінізму"). *Я: гендерний журнал. Гендер і активізм*, 2 (45), 27-29.
- Марценюк, Т. (2025). [Безстрашні: історія українського фемінізму в інтерв'ю](#). Creative Women Publishing.
- Славінська, І. (2025). [Слово на літеру «Ф». Базова книжка про права жінок](#). Львів: Видавництво старого лева.
- Стрельник, О. (2020, 13 вересня). Гендерна соціологія: як фемінізм робить дослідження вірогіднішими. [Гендер в деталях](#). <https://genderindetail.org.ua/season-topic/feminism-in-detail/gender-sociology.html>
- Фрейзер, Н. (2014). Після сімейної зарплати: гендерна рівність і соціальна держава. [Образ, тіло, порядок. Гендерні дослідження в міждисциплінарному спектрі](#) (С. 198 – 225). К.: Медуза.
- Швець, Алла (упор., наук. ред.). (2025). [Ті, що творили «Перший вінок»](#). Creative Women Publishing.

Тема 5. Гендерна соціалізація і формування фемінностей та маскулінностей.

1. Гендер, соціалізація і культурні відмінності: теоретичні та емпіричні обґрунтування.
2. Особливості гендерної соціалізації.

Основна література

- Кімел, М. С. (2003). Наведення мостів по всьому світу: Крос-культурні конструювання гендеру (Розділ 3). У [Гендероване суспільство](#) (С. 69-100). Київ: Сфера.
- Марценюк, Т. (2017). Виховання та освіта (Тема 2: Гендерна соціалізація: як ми вчимося бути чоловіками і жінками,). У [Гендер для всіх. Виклик стереотипам](#) (С. 33-37). К.: Основи.

Додаткова література

- Гнатів, Н., Марценюк, Т. (2010). [Наслідки гендерної соціалізації дітей у школі: на прикладі вивчення ставлення педагогів до хлопчиків та дівчаток](#). *Гендерний журнал «Я»*,

Гендерний інформаційно-аналітичний центр «Крона», 2 (24) «Школа і гендер», 30-35.

Горностай, П. П. (2004). Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності. У М.М. Скорик (ред.) Основи теорії гендеру: навчальний посібник (С. 132-156). К.: К.І.С.

Маєрчик, М. (2017). Розвиток теорій гендеру і статі (Розділ 3). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей (3 видання, випр. і доп.) (С. 41-58). К.: Критика.

Марценюк, Т. (2004). Гендерна соціалізація як процес формування маскуліних та фемініних ознак гендерної ідентичності. *Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки*, 32, 33-41.

Тема 6. Гендерні стереотипи та ролі у суспільстві.

1. Дослідження гендерних відмінностей та їхні результати.
2. Суть і зміст гендерно-рольових стереотипів.

Основна література

Кімел, М. С. (2003). «Отже, ось у чому пояснення»: гендерний розвиток з погляду психології. У Гендероване суспільство (с. 101-132). Київ: Сфера.

Оксамитна, С. М. (2004). Гендерні ролі та стереотипи. У М.М. Скорик (ред.) Основи теорії гендеру: навчальний посібник (С. 157-181). К.: К.І.С.

Додаткова література

Бойко, К., Марценюк, Т. (2013). Водіння автомобіля і гендерні стереотипи : міфи та реальність про жінок за кермом у контексті глобальних змін. *Гендерний журнал "Я"*, 2 (33) «Гендер і глобалізація», 35-38.

Кісь, О. (2003). Моделі конструювання гендерної ідентичності жінки в сучасній Україні. *Незалежний культурологічний часопис «І»*, 27.

Марценюк, Т. О., Рождественська, О. А. (2009). Гендерні стереотипи зовнішньої реклами (на прикладі Подолу міста Києва). *Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки*, 96, 82-88.

Тема 7. Сексуальність як соціально-культурне явище: гендерні аспекти.

1. Подвійні стандарти сексуальної поведінки.
2. Гендерована сексуальна соціалізація.
3. (Не)гетеросексуальність і ставлення українського суспільства до ЛГБТ питань.

Основна література

Кімел, М. С. (2003). Гендерована сексуальність. У Гендероване суспільство (С. 340-372). Київ: Сфера.

КМІС. (2022, травень). Всеукраїнське опитування на замовлення ГО «Наш світ» «Сприйняття ЛГБТ людей на їх прав в Україні»: аналітичний звіт. https://gay.org.ua/publications/AReport_NashSvit_May2022.pdf

Додаткова література

Гриценко, Г. (2018, 12 січня). Полювання на жінку: сексуальна асиметрія в патріархаті. *Гендер* **в** *деталях*. <https://genderindetail.org.ua/season-topic/seksualnist/polyuvannya-na-zhinku-sexualna-asimetriya-v-patriarhati-134324.html>

- Диса, К. (2017, 28 грудня). Ставлення до проявів сексуальності в Україні XVII–XVIII століть. *Гендер в деталях*.
<https://genderindetail.org.ua/season-topic/seksualnist/stavlennya-do-proyaviv-sexualnosti-v-ukraini-xvii-xviii-stolit-134310.html>
- Кон, І. (2011). *Світанкове місячне сяйво*. Львів: НВФ «Українські технології».
- Кон, І. (2009). Людські сексуальності на межі XXI століття. *Гендер і сексуальність: Хрестоматія* (пер. з англ. В. Гайденко; за ред. В. Гайденко) (С. 8-28). Суми: Університетська книга.
- Месснер, М. (2009). Випробовування на сексуальну орієнтацію. *Гендер і сексуальність: Хрестоматія* (пер. з англ. В. Гайденко; за ред. В. Гайденко) (С. 49-59). Суми: Університетська книга.
- Марценюк, Т.О. (2012). [ЛГБТ сім'ї в Україні: відтворення патріархату чи альтернатива владному дискурсу?](#) *Наукові записки НаУКМА, 135: Соціологічні науки*, 50-58.
- Танчер, В. (2010). Соціологія інтимності в постмодерністському ракурсі. «Я» (*Гендер і сексуальність*), 1 (23), 22-25.

Тема 8. Гендерні відносини в сім'ї.

1. Особливості явища гендерованості сім'ї (шлюбу, батьків і дітей).
2. Гендерні особливості розподілу сімейних обов'язків та домашньої праці.
3. Гендерне насильство: визначення поняття, особливості явища, поширення в українському суспільстві.

Основна література

- Кімел, М. С. (2003). Гендерована сім'я. У *Гендероване суспільство* (С. 169-229). Київ: Сфера.
- Марценюк, Т. (2017). Гендерне насильство (Тема 5). У *Гендер для всіх. Виклик стереотипам* (С. 113-131). К.: Основи.

Додаткова література

- Лавриненко, Н. В. (2004). Гендерні відносини в родині. У М.М. Скорик (ред.) *Основи теорії гендеру: навчальний посібник*. К.: К.І.С.
- Марценюк, Т. (2018, 6 березня). Годі терпіти: усе про гендерне насильство проти жінок. *Гендер в деталях*.
<https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/godi-terpiti-use-pro-genderne-nasilstvo-proti-zhinok-134410.html>
- Марценюк, Т., Скопик, Х. (2017, 6 лютого). Соціологічний аналіз онлайн флешмобу #ЯНеБоюсьСказати: хто і що говорить про гендерне насильство. *Гендер в деталях*.
http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10906/Martsenyuk_Skopyk.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Марценюк, Т. О. (2014). [Ранні шлюби в Україні: хто і чому одружується в ранньому віці](#). *Наукові записки НаУКМА, 161 : Соціологічні науки*, 83-90.
- Стрельник, О. (2017). [Турбота як робота: материнство у фокусі соціології](#). Монографія. К.: Критика.
- Стрельник, О. О. (2015). «Погані батьки»: соціальне конструювання батьківства як проблеми. *СОЦІОПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*, 4, 48-54.

Тема 9. Гендерні особливості інституту освіти.

1. Гендерована навчальна аудиторія.
2. Прихований навчальний план у системі освіти.
3. Гендерний аналіз змісту навчальної літератури.

Основна література

- Гайденко, В., Предборська, І. (2006). Українські підручники початкової школи: прихований навчальний план і гендерні стереотипи. У *Гендерна педагогіка: Хрестоматія* (С. 223-238). Суми: ВТД «Університетська книга».
- Кімел, М. С. (2003). Гендерована навчальна аудиторія. У *Гендероване суспільство* (С. 230-264). Київ: Сфера.

Додаткова література

- Андрусик, О., Марущенко, О. (заг. ред.). (2020). [Гендерні будні дошкілля : методичний посібник](#). Харків: Крона.
- Байдак, М. (2019, 28 листопада). [Невидима дискримінація в освіті. Гендер в деталях](#). Гендерний журнал "Я". (2016). [Спецвипуск "Гендер і освіта", 1 \(40\)](#).
- Курна, О. (2017, 24 березня). [Коли чоловіки зверху, або «скляна стеля» української вищої освіти. Гендер в деталях](#).
- Луценко, О. А. (2004). Гендерна освіта й педагогіка. У М.М. Скорик (ред.) *Основи теорії гендеру: навчальний посібник*. К.: К.І.С.
- Марущенко, О., Плахотнік, О. (2012). *Гендерні шкільні історії*. Харків: Монограф.
- Марущенко, О., Андрусик, О., Дрожжина, Т. (ред.) (2017). *Гендерний педагогічний альманах*. Харків: Планета — Принт.
- Марценюк, Т. (2010). Участь чоловіків і жінок у різних галузях і рівнях освіти. В С. Оксамитна (ред.) *Молодь України: від освіти до праці* (С. 27-40). К.: ВПЦ НаУКМА.
- Новосьолова, Н. (2017, 30 травня). [Не просто «смикання за косички»: як школа конструює гендерне насилля. Гендер в деталях](#).
- Плахотнік, О. (2017, 8 серпня). [«Освіта неспокою»: активізм і академія: нотатки на полях корисної книжки. Гендер в деталях](#).
- Плахотнік, О. (2017). Гендерована освіта: як навчальні заклади перетворюють дітей у дівчат і хлопців (Розділ 8). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) *Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей* (3 видання, випр. і доп.) (С. 135-150). К.: Критика.
- Радченко, Я. (2024, 17 квітня). [Олена Масалітіна: про освіту без сексизму та про спільноту відповідального вчительства. Гендер в деталях](#).
- Стрельник, О. (2019, 2 грудня). [Освіта як фабрика смислів: від статево-рольового підходу до гендерно-чутливих змін. Гендер в деталях](#).
- Тетерюк, М. (2019, 18 вересня). [Феміністична академія майбутнього. Гендер в деталях](#).
- Холод, Я. (2023, 5 вересня). [Шкільні підручники як джерело толерантності до насильства і звинувачення постраждалих. Гендер в деталях](#).

Тема 10. Гендерні відносини у сфері зайнятості.

1. Жінки і чоловіки на ринку праці.
2. Оплачувана та неоплачувана праця. Проблема розподілу домашньої праці.
3. Гендероване місце роботи.

Основна література

- Кімел, М. С. (2003). Гендероване місце роботи. У *Гендероване суспільство* (с. 265-310). Київ: Сфера.
- Марценюк, Т., Плахотнік, О. (2017). Гендерована робота: як ринок праці та хатня робота конструюють гендер (Розділ 5). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) *Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей* (3 видання, випр. і доп.) (С. 77-96). К.: Критика.

Додаткова література

- Близнюк, В. (2004). Гендерні відносини в економічній сфері. У М.М. Скорик (ред.) Основи теорії гендеру: навчальний посібник. К.: К.І.С.
- Бурейчак, Т. С., Марценюк, Т. О., Хуткий, Д. О. (2013). Гендерна (не-)рівність на ринку праці в АР Крим : індикатори, оцінки та інтерпретації. *Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка*, 1(4) : Соціологія, 53-58.
- Журнал соціальної критики «Спільне» (2013). Гендер і праця, 6.
- Костюченко, Т. (2019). Гендерна (не)рівність за результатами опитувань громадської думки: крок до егалітарності чи закріплення стереотипів? У В. Агеєва, Т. Марценюк (упор.) *Інша оптика: гендерні виклики сучасності* (С. 117-128). Київ : Смолоскип.
- Костюченко, Т. С., Марценюк, Т. О. (2011). «Жіночий» малий бізнес в Україні в період соціальних трансформацій. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*, 5, 226-233.
- Марценюк, Т. (2017). Гендер і ринок праці (Тема 3). У *Гендер для всіх. Виклик стереотипам* (С. 53-82). К.: Основи.
- Марценюк, Т. О. (2014). Кращі практики забезпечення гендерної рівності на роботі: міжнародний досвід і Україна. *Я : гендерний журнал*, 2, 16-21.
- Марценюк, Т. О. (2008). Гендерна дискримінація на ринку праці в Україні (на прикладі сексуальних домагань). *Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки*, 83, 50-55.

Цікаве відео:

Нобелівська премія у галузі економіки 2023: пошук гендерної рівноваги на ринку праці
<https://www.youtube.com/watch?v=ilfWLDq88z8>

Тема 11. Гендерні відносини, розподіл влади і політична діяльність у суспільстві.

1. Гендерна асиметрія розподілу влади у суспільстві.
2. Механізми збільшення кількості жінок у політиці: дія зверху і дія знизу.
3. Політика «позитивних дій» (гендерних квот) задля залучення більшої кількості жінок.

Основна література

- Марценюк, Т. (2017). Гендер і політика (Тема 4). У *Гендер для всіх. Виклик стереотипам* (С. 83-112). К.: Основи.
- Мельник, Т. М. (2004). Гендер у політиці. У М.М. Скорик (ред.) Основи теорії гендеру: навчальний посібник (С. 219-265). К.: К.І.С.

Додаткова література

- Злобіна, Т., Марценюк, Т. (2016, 20 червня). Як жіноча участь у прийнятті рішень змінює спільноти? *Повага: кампанія проти сексизму*. Режим доступу: <https://povaha.org.ua/yak-zhinocha-uchast-u-priynnyatti-rishen-zmynyuje-spilnoty/>
- Марценюк, Т. (2019, 4 лютого). Механізми збільшення кількості жінок у політиці. *Гендер в деталях*.
<https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/mehanizmi-zbilshennya-kilkosti-zhinok-u-polititsi-134918.html>
- Оксамитна, С. (2006). Гендерні аспекти праці та політики у дзеркалі громадської думки. У Я. Свердлюк та С. Оксамитна (ред.) Жінки в політиці: міжнародний досвід для України (С. 156-174). К.: Атіка.
- Приходько, О. (2017). Гендерна політика: від громадських рухів до державних стратегій (Розділ 12). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей (3 видання, випр. і доп.) (С. 187-201). К.: Критика.
- Тишко, І. (2019, 31 січня). Жінки в політиці: 100 років еволюції. *Гендер в деталях*. Режим доступу:

<https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/zhinki-v-polititsi-ukraini-100-rokiv-evolyutsii-134913.html>

Inter-Parliamentary Union. (2025). Women in National Parliaments. <https://data.ipu.org/women-averages>.

Тема 12. Соціологія маскулінності. Чоловічі студії та чоловічий рух.

1. Чоловічі студії: виникнення та розвиток. Дослідження чоловіків в українському суспільстві.
2. Соціологічні інтерпретації кризи маскулінності.
3. Чоловічий рух і залучення чоловіків до боротьби з гендерним насильством (на прикладі США).

Основна література

- Бурейчак, Т. (2011). Погані часи для чоловіків? Соціологічні інтерпретації кризи маскулінності. *Соціологія: теорії, методи, маркетинг*, 1, 79-94.
- Кон, І. (2003). Чоловіки, які змінюються у мінливому світі (Розділ «Чоловічі дослідження і парадигми маскулінності»). *Незалежний культурологічний часопис «І»*, 27, 7-48.
- Марценюк, Т. (2016). Роль чоловіків у боротьбі із гендерним насильством : (на прикладі США). Я : гендерний журнал, 2 (41) «Гендер і насильство», 29-31.

Додаткова література

- Кон, І. (2008). Гегемонна маскулінність як чинник чоловічого (не)здоров'я. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 4, 5-16.
- Коннелл, Р. (2003). На захист маскулінності. *Незалежний культурологічний часопис «І»*, 27, 49-70.
- Марценюк, Т. (2020). «Захисники галактики»: влада і криза в чоловічому світі. К.: Комора.
- Марценюк, Т., Рябчук, А. (2021, 11 грудня). Агресори й жертви: насильство в житті українських чоловіків. Гендер в деталях. <https://genderindetail.org.ua/library/ukraina/nasylstvo-v-zhytti-ukrainskykh-cholovikiv.html>
- Рош, А. (2018). *Перша стаття. Зміни та криза чоловічої ідентичності*. К.: Основи.

Додаткова корисна література

- Агеєва, В. і Марценюк, Т. (упор.). (2019). Інша оптика: гендерні виклики сучасності. Київ: Смолоскип.
- Андрусак, І. П. (2023). Правове забезпечення гендерної рівності: навчальний посібник. Львів : Галицька видавнича спілка.
- Бабак, М., Давліканова, О., Дмитрієва, М., Козир, М. та інші (ред.). (2021). Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності. К.: «Вістка».
- Бакаєв, М., Пугач, В. (упор., пер.). (2025). Філософії. Печера Платона.
- Гендер в деталях. (2019, 10 квітня). Інтерв'ю Тамари Марценюк з Ларисою Кобелянською про результати гендерних проєктів в Україні. <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/bezstrashni/interv-yu-z-larisoyu-kobelyanskoju-pro-rezultati-gendernih-proektiv-v-ukraini-134995.html>
- Гендер в деталях. (2018, 4 жовтня). Інтерв'ю Тамари Марценюк з Еллою Ламах про розвиток феміністичного активізму і гендерної політики в Україні. <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/bezstrashni/interv-yu-z-elloyu-lamah-pro-rozvitok-feministichnogo-aktivizmu-i-genderno-politiki-v-ukraini-134767.html>
- Гендер в деталях. (2018, 23 квітня). Інтерв'ю Тамари Марценюк з Тамарою Мельник про історію гендерної політики в Україні. <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/bezstrashni/interv-yu-z-tamaroyu-melnik-pro-istoriyu-genderno-politiki-v-ukraini-134455.html>

- Левченко, К. (2018). *Гендерне тяжіння*. К.: Фоліо.
- Левченко, К., Губіна, О., Губін, С. (2025). [СНПК: воєнний злочин без терміну давності](#). Київ: Creative Women Publishing.
- Перес, К. К. (2021). *Як вижити у світі, де навіть цифри брешуть на користь чоловіків* (переклад з англ. І. Гнатковської). Харків: Віват.
- Саїні, А. (2025). [Патріархи: витоки нерівності](#). Лабораторія.
- Швец, А. (наук. ред.). (2024). [«В імені нашої національної єдності»: авторські голоси альманаху «Перший вінок»](#). Львів: Інститут Івана Франка НАНУ.
- Shevtsova, Maryna. (ed.) (2024). [Feminist Perspective on Russia's War in Ukraine. Hear Our Voices](#). Lexington Book.

Список корисних онлайн ресурсів

- Гендер в деталях <http://genderindetail.org.ua/>
- Музей історії жіноцтва, жіночого і гендерного руху <http://gender.at.ua>
- Електронна бібліотека Української асоціації жіночої історії <http://www.womenhistory.org.ua/index.php/elektronni-resursi/16-elektronna-biblioteka>
- Повага: сайт кампанії проти сексизму у політиці та ЗМІ: <http://povaha.org.ua/>
- Проект «Жінки – це 50% успіху України» <http://50vidsotkiv.org.ua/>
- Публікації проекту «Підтримка впровадження національного гендерного механізму» <http://gender.org.ua/>
- Публікації Фонду імені Гайнріха Бьоля (із рубрики «Гендерна демократія») <http://ua.boell.org/uk/vsi-publikaciyi-genderna-demokratiya-0>
- Публікації Міжнародного благодійного фонду «Український жіночий фонд» <https://uwf.org.ua/Category/publications>
- Східноєвропейський журнал феміністичних та квір-студій «Критика феміністична» <http://feminist.krytyka.com>
- Незалежний жіночий журнал <https://divoche.media>
- Онлайн ресурс для працюючих мам <http://womo.ua/>
- Новинний онлайн ресурс, зокрема, і про гендерну тематику <http://update.com.ua/>
- Журнал про сучасну культуру «Коридор», спецтема «Жінка в історії культури» <https://korydor.in.ua/ua/woman-in-culture>
- [«Матері-засновниці»](#) від Громадського альянсу «Політична дія жінок»: подкаст про жінок, які сформували традицію українського фемінізму.
- [«Сила в тобі» \(сезон 2\)](#) від ГО «Дівчата»: обговорення актуальних проблем становища жінок та жіночих прав в Україні з українськими активістками та блогерками.
- [«Чому їй не байдуже» \(сезон 3\)](#) від DIVOCHE.media.
- [«Іллекторій: творчині української дійсності»](#) від Музею жіночої та гендерної історії до 140-річчя жіночого руху в Україні

ВИМОГИ І ОЧІКУВАННЯ ВІД РОБОТИ НА СЕМІНАРАХ

Спілкування зі студентством в рамках цього курсу відбувається за допомогою виключно електронної пошти НаУКМА, тому прохання перевіряти постійно свої НаУКМА скриньки. Для роботи створено відповідну групу “Вступ до гендерних студій 2026”, на яку здійснюється розсилка.

Обов'язковим є прочитання основної літератури до курсу. Знання змісту текстів перевірятиметься на семінарських заняттях, проміжному тестуванні та іспиті. Прочитання додаткової літератури до курсу заохочується.

Максимально активна участь у семінарах (аргументований, логічний, підкріплений посиланнями на літературу, в тому числі, і на додаткову, коментар чи доповнення, запитання) – 3 бали. Загалом на семінарські заняття передбачено 30 балів. Таким чином,

ви можете взяти активну участь у 10 із 12 семінарів та заробити максимальний бал. Ви не зможете отримати більше 30 балів за семінари.

На дістеду передбачено, що після кожного семінару ви здійснюєте самооцінювання своєї участі у семінарі. Просто тиха присутність – 1 бал. Натомість відповідь чи відповіді (а також участь у груповій роботі) ви маєте оцінити 2 або 3 балами і аргументувати таку оцінку. Прохання одразу ж після семінару виставляти собі бали за участь у семінарі.

У випадку перебування на міжнародній мобільності, або хвороби (потрібна наявність медичної довідки), ви можете онлайн відпрацьовувати семінар (відповідаючи на запитання, які зазначені на дістеду) і отримати так само максимум 3 бали за семінар. Окрім хвороби чи іншої поважної причини, пропущений семінар відпрацьовується протягом наступного тижня.

Якщо семінар відпрацьовується онлайн без поважної причини, то максимальна кількість балів – 2 (відповіді на запитання до семінару очікуються протягом тижня після семінару).

У випадку певних проблем прохання пошвидше попереджати викладачок, аби був час і можливість вирішити ці проблеми.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЕСЕ

У рамках курсу студентки і студенти пишуть есе на **тему “Гендерованість Києво-Могилянської академії”** (прохання придумати свою назву есе, яка відповідає вашому проаналізованому аспекту). Запропонована тематика є доволі широкою, тому слід брати до уваги лише її певний аспект, аргументуючи, чому ви його взяли. Спробуйте виокремити одну ідею і аналітично її обґрунтувати, відповідно до тематики нашого курсу. Зокрема, тема есе стосується гендерованої освіти, прихованого навчального плану тощо, тому варто ретельніше проглянути саме цю лекцію та літературу до семінарського заняття. Ви можете писати або радше про егалітарні тенденції, чи про певні патріархатні, або як варіант певне явище можна проаналізувати з точки зору обох.

У НаУКМА є низка цікавих ініціатив на тематику гендерної рівності та видимості жінок, викладаються різноманітні дисципліни – про ці ініціативи можна детальніше розповісти в рамках есе. Щороку проходить Тиждень гендерної рівності. Ось інформація про [Тиждень гендерної рівності 2025](#).

Передбачається, що в процесі написання есе буде продемонстроване знання основної тематики курсу. Особливо візьміть до уваги літературу (зокрема, і додаткову) до останніх тем курсу. Очікується ілюстрація думок низкою прикладів із навчання у Києво-Могилянській академії. Можливе використання візуальних емпіричних даних. Від вас очікується, що ви досить ретельно дослідите окремий випадок (case study). Не слід брати глобальні теми по Україні. Хоча доцільно вписати свій кейс у загальноукраїнський контекст. Емпіричним матеріалом есе може бути інтерв'ю, фокус група, навчальні матеріали, візуальні матеріали, автоетнографія тощо. Ці есе будуть корисні для роботи Комітету протидії дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу в НаУКМА

Від есе очікується логічність, послідовність, аргументованість та грамотність викладу.

Обсяг роботи: від 8 до 10 тис. знаків із пробілами (не бажано перебільшувати очікуваний обсяг, або писати замалий текст, адже це передбачатиме зниження балів).

Посилання на джерела слід робити для зручності як посторінкові виноски, а оформлювати в APA стилі (як списки джерел до тем у цій програмці курсу).

Для написання есею доцільно переглянути **обов'язкову і додатку літературу до тематики освіти**, а також почитати таку **фахову додаткову літературу з теми:**

Марценюк, Т. (коор., упор.). (2024). [Гендерний портрет НаУКМА 2024](#). НаУКМА, кафедра соціології, авторський колектив: Слухачі та слухачки курсу "Вступ до гендерних студій" (зима-весна 2024).

Марценюк, Т., Полюхович, О. (2025). Політика гендерної рівності і протидії насильству як складова частина управління закладами вищої освіти в контексті повоєнного відновлення України (на прикладі Національного університету “Кієво-Могилянська академія”). *Empirio* 2 (Special Issue): 128-43.
<https://doi.org/10.18523/3041-1718.2025.2.s.128-143>

Таблиця оцінювання есе

Тип роботи	Максимальна кількість балів
Логічна структура есе: наявність вступу, основної частини і висновків (які окремо не слід виділяти у тексті)	5
Змістовна частина есе: вдало підібрані аргументи та приклади для розкриття ідеї есе, назва роботи	10
Фахове використання термінології із гендерних студій в рамках курсу (посилання на літературу у випадку цитування чи надання певної інформації; приклади оформлення посилань на джерела – у програмці курсу) Ви повинні продемонструвати знання із саме цього курсу	10
Стилістика написання (оформлення роботи, грамотність, дотримання формальних вимог щодо обсягу тексту)	5
Разом	30

Плагіат і посилання

- Запозичення у ваших текстах фраз або ідей інших авторів або авторок без належного посилання (окрім загальновідомих речей) називається плагіатом, засуджується в усьому світі і на цьому курсі карається **незарахуванням есе**.
- Усі цитати мають бути оформлені лапками і супроводжуватися посиланням на конкретну сторінку(и) в конкретному тексті
- Якщо ви перефразовуєте або переказуєте ідеї іншого автора або авторки своїми словами посилання теж необхідне (якщо доречно, то теж на конкретну сторінку(и))

Фінальна здача есе – очікування

Есе подаються в електронному вигляді на **платформі курсу до 19 квітня 2026 р.** (23.00).

Назва файлу – прізвище авторки /автора англійською мовою і рік (наприклад, Martsenyuk_2026). Прохання на початку файлу вказати обсяг тексту у знаках із пробілами.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Тип роботи	Кількість балів
Робота на семінарах, участь у дискусіях на основі обов'язкової літератури до курсу	30
Проміжне тестування (на основі обов'язкової літератури із перших шести тем; 10 запитань по 1 балу у форматі множинного вибору; 10 хв)	10
Індивідуальне есе	30
Іспит	30

Допуск до іспиту – за роботу у семестрі слід набрати як мінімум 40 балів	
РАЗОМ	100

Порядок перерахунку рейтингових показників нормованої 100-бальної університетської шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS

За шкалою університету	За національною шкалою		За шкалою ECTS
	Екзамен	Залік	
91 – 100	5 (відмінно)	Зараховано	A (відмінно)
81 – 90	4 (добре)		B (дуже добре)
71 – 80			C (добре)
66 – 70	3		D (задовільно)
60 – 65	(задовільно)		E (достатньо)
30 – 59	2 (незадовільно)	Не зараховано	FX (незадовільно – з можливістю повторного складання)
1 – 29			F (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)

Авторки курсу

Тамара Марценюк
Дзвенислава Щерба

Завідувачка кафедрою соціології

Анна Прохорова